

‘De Poolse droom’ is een documentaire uit 2014 waarin drie jonge vrouwen, Paulina, Justyna en Ilona worden geportretteerd. Ze zijn alle drie, zoals de titel al doet vermoeden, afkomstig uit Polen en proberen in Nederland een beter leven op te bouwen en daarmee ook hun families in het thuisland te ondersteunen. Het zijn slimme, sterke vrouwen, maar hun reis gaat ook gepaard met eenzaamheid en frustratie over de baantjes onder hun niveau en de Nederlandse vooroordelen over hun Poolse achtergrond. Toch laten ze zich niet uit het veld slaan en als kijker kun je niet anders dan bewondering hebben voor hun veerkracht en doorzettingsvermogen. Ik zie ze als drie moderne versies van Ruth. Want ook zij trekt naar een onbekend land – nota bene met een verbitterde schoonmoeder aan haar zijde. Ze wil haar bijstaan en neemt, in de hoop op een beter leven, de sprong in het diepe. Afkomstig uit het land Moab, vijandig gebied, heeft ze net als de drie Poolse vrouwen, met vooroordelen te kampen, maar ook zij laat zich niet uit het veld slaan. Integendeel: ze gaat het veld juist in, om aren te rapen. Want Bethlehem mag dan wel brood-huis heten – voor brood op de plank moet er gewerkt worden.

Schoonmoeder Naomi heeft zich na alle ellende in Moab de naam Mara aangemeten, wat ‘bittere’ betekent. Zij is zo door het verdriet getekend, dat haar oude vrienden haar niet meer herkennen. Is zij het écht? Dat kan toch bijna niet? Maar Ruth staat naast haar, is ook weduwe en bovendien nog kinderloos. Moet als vreemdeling in een nieuw land aarden, zonder rijkdom of bezit. Maar gaat niet bij de pakken neerzitten. En er is gelukkig ook een uitweg uit deze misère, gebaseerd op een regel uit Leviticus die wij als drempeltekst lezen: *Als jij de oogst van je land binnenhaalt, zul je jouw akker niet tot de rand afmaaien – wat van je oogst is overgebleven, laat dat liggen. (...) Laat het liggen voor de arme en de vreemdeling.* Het is de Voedselbank avant la lettre. Sociale wetgeving bedoeld om zij die aan de onderkant leven, de kans te geven in hun levensonderhoud te voorzien. Daar kan de man in Rusland die afgelopen zomer met zijn graansabotage een hongersnood veroorzaakte, nog wel iets van leren, maar laat ik nu niet bitter worden. Beter terug naar de tekst:

Ruth mag aren rapen. En dan staat er iets grappigs: ‘haar viel toe, bij toeval, het deel van het veld dat van Boaz was.’ Nu wil ik best geloven dat toeval op z’n tijd bestaat, maar in dit geval is daar absoluut geen sprake van. Want het moest zo zijn dat deze twee elkaar zouden ontmoeten. Boaz kwam namelijk uit dezelfde familie als Elimelech, de man van Naomi. Daarmee staat hij in zijn geslachtslijn en met het sterven van Elimelech en het uitblijven van nageslacht, moest er iemand anders op het toneel verschijnen om het verhaal van Ruth en haar familie voort te zetten – om hen toekomst te geven. Boaz dus. En ik kan u nu vast verklappen – zij krijgen samen een zoon – Obed en die is weer de voorvader van de uiteindelijke koning David waar Mirjam en Alex vorige week al kort aan refereerden. Het was dus nogmaals, zeker geen toeval dat Ruth op de akker van Boaz belandde. Misschien wilde de schrijver gewoon wat ‘sjeu’ aan het verhaal geven.

Dan gebeurt er nog iets opmerkelijks. Boaz wil van zijn maaiers weten wie toch dat meisje is dat daar aren raapt. Hij hoort dat ze uit Moab afkomstig is – vijandig gebied, en als ze dan bij hem komt om toestemming te vragen voor het rapen van aren, spreekt hij haar aan met: ‘mijn dochter.’ Het zijn maar twee woorden. Maar hun betekenis is immens en zou je kunnen interpreteren als het ultieme statement tegen alle vormen van vreemdelingenhaat. Want wat een lef om een vreemde op zo’n manier te verwelkomen – als ware zij per direct deel van zijn eigen familie.

In mijn werk in het Wereldhuis ontmoet ik vele vrouwen en mannen als Ruth. Weggetrokken uit hun geboorteland, met een koffer vol dromen onder de arm en op zoek naar een beter leven op een plek

waar ze juist zo vaak met de nek worden aangekeken. Ik heb zoveel verhalen gehoord over de erbarmelijke omstandigheden waaronder mensen hierheen kwamen en over de grote uitdagingen waarmee het leven hier voor hen gepaard gaat. Ze worden vaak niet bij hun naam genoemd, maar gaan gebukt onder het stigma: 'gelukszoeker', 'profiteur' of de ergste van allemaal: 'illegaal'. Recentelijk hoorde ik nog een nieuwe term: UDM's – Undocumented Migrants. Het zijn allemaal armoedige etiketten. Maar op de vraag wat deze mensen helpt om het vol te houden, geven ze allemaal, ook de Poolse vrouwen uit de documentaire een soortgelijk antwoord – dat zij af en toe duidelijk van iemand hoorden: Je bent welkom. Je mag er zijn en bent net zoveel mens als ik, als hij, als zij, als wij.'

Dat is wat Ruth ervaart als Boaz haar begroet. Dat ze welkom is als een dochter. En aren mag rapen. Boaz voegt er aan toe: 'Ik heb mijn jongens opgedragen jou niet aan te raken. Ergens klinkt dat nog wel sympathiek, maar als je er over nadenkt, illustreren deze woorden vooral dat het lastigvallen van vrouwen, zeker buitenlandse, toen blijkbaar de gewoonste zaak van de wereld was – en helaas nog steeds. Maar Ruth blijft een dergelijk Me-too-lot gelukkig bespaard. Boaz raadt haar aan in de buurt van de andere vrouwen te blijven en reikt haar brood, wijn, water en aren aan – in overvloed. Ik zie ineens de voorkant van een boeketreeks-boekje voor me: de stoere Boaz die te midden van wuivende halmen de lieflijke Ruth een beker wijn aanreikt en dan met als titel erbij: 'Avontuur bij de graanschuur', maar daarmee doe ik het verhaal te kort. Want als Ruth aan Boaz vraagt, waarom hij dit allemaal voor haar doet, antwoordt hij niet: 'omdat ik, meteen toen ik je zag, al verdronk in je prachtige ogen.' Nee, hij zegt: 'omdat ik heb gehoord wat jij gedaan hebt voor je schoonmoeder. Het is dus de liefde van Ruth voor Naomi die Boaz nu voor haar heeft gewonnen. Dat wat Ruth heeft gezaaid, mag ze, zonder dat ze daarop heeft gerekend, nu oogsten. Dit kleine bijbelboek gaat dus over immens grote thema's: over op weten te staan uit ellende, over gastvrijheid en bovenal over belangeloze liefde. Onze tijd kenmerkt zich niet door dat laatste. Eerder leggen mensen al hun goede daden met een smartphone vast in het verlangen naar likes en hartjes. Kijk mij eens hard werken in de sportschool. Heeft iedereen wel gezien dat ik geld heb overgemaakt naar giro 555? En o, daar komen de karmapunten voor mijn superververantwoorde zelfgemaakte smoothie met boerenkool en brandnetel? We zijn voortdurend op zoek naar applaus voor alles wat we doen, onzekere mensen als we zijn, ook ik, altijd weer verlangend naar complimenten, naar bevestiging. Terwijl er - ook vandaag, niet alleen in de tijd van Ruth - nog steeds stille engelen bestaan die ons kunnen inspireren tot ander gedrag. Mensen die, zonder geheime agenda's of eigenbelang, gewoon besluiten het goede te doen.

Ik had tot voor kort zo'n collega – ze is in januari met pensioen gegaan, nota bene op haar 75ste. Ze komt van de Filippijnen, was maatschappelijk werkster bij ons in het Wereldhuis en wilde eigenlijk het liefst nog zo lang mogelijk doorgaan. Want het doet haar goed om mensen te helpen. Hun verhaal te horen en samen met hen hun perspectief te verkennen. 's Avonds knielt ze neer voor haar bed, ik weet zeker dat ze dat nog steeds doet, en legt Jezus dan de namen van alle mensen voor die ze die dag heeft gezien. En de volgende dag staat ze weer op. Als een Ruth. Met een legioen verbitterde schoonmoeders die toch weer wat licht zien door wat zij voor hen doet. Toen ze 75 werd, kwamen haar vriendinnen uit de kerk bij haar langs. Ze hadden een inzameling voor haar gehouden en gaven haar een Louis Vuitton-tas ter waarde van €1000. Ze kon haar ogen niet geloven. Diezelfde avond kwam er onverwacht nog een groep vriendinnen langs. Ook zij hadden een inzameling voor haar gehouden. En ook zij overhandigden haar een Louis Vuitton-tas van €1000. Maar dan net in een andere kleur. Ze vertelde het me met verlegen blosjes op haar wangen. Ik wist eerlijk gezegd niet dat tassen zo duur konden zijn, maar wat ik wel wist is dit – ze had ze dubbel en dwars verdiend.

Want wie goed doet – goed ontmoet.
Moge u, moge jou dat ook overkomen.
Moge jouw land mijn land zijn -
Zoveel als maar mogelijk.